

המאמר נכתב עבור החוברת : [מיניות וזוגיות בקרב אנשים עם מוגבלות שכלית התפתחותית – חוברת העשרה.](#)

גרסא זו מיועדת לאנשי מקצוע.

לוי-ורד, ע' וחו, נ' (עורכות, 2020). מיניות וזוגיות בקרב אנשים עם מוגבלות שכלית התפתחותית – חוברת העשרה מקצועית. יחידת 'מכלול', קרן שלם. החוברת הופקה בשפה העברית ובשפה הערבית.

"העונג כולו שלי"

הזכות לעונג מיני אצל אנשים עם מוגבלות

ענק פרנק וד"ר דניאלה מזור

גרסה לאנשי מקצוע

2022

התנהגות מינית היא חלק נורמטיבי בהתנהגות האנושית. לכל בני האדם צרכים מיניים מלידתם ועד מותם. כלומר, פעילות מינית מהווה את אחד הצרכים הבסיסיים של האדם, ולכן מקובל לזהות את המין כצורך ביולוגי מולד, המקבל את ביטוי המלא ביחסי גומלין בין-אישיים. זוהי זכותו הבלתי-ניתנת לערעור והמעוגנת בחוק של כל בן אנוש, ללא קשר למצב המנטלי או הגופני שלו.

השילוב בין מוגבלות ומיניות מהווה שילוב מורכב, מכיוון שהן **מוגבלות** והן **מין** הן נושאים שכל אחד מהם רגיש, והצירוף של שניהם מורכב ורגיש במיוחד.

לאנשים עם מוגבלות יש את אותם הצרכים הרגשיים, הפסיכולוגיים והמיניים כמו לשאר האוכלוסייה, אך הניסיון הממשי שלהם ביצירה ושמירה על קשרים אינטימיים ומיניים פעמים רבות מאוד שונה ומלווה בקשיים ובמחסומים (Cheng, 2009). גם בימינו אנשים עם מוגבלות מתמודדים עם מסרים חברתיים חזקים לפיהם הם אינם ראויים להיות פרטנרים רומנטיים ועל כן הם עלולים להיתקל בקשיים רבים בתהליך של מציאת בן או בת זוג. אנשים עם מוגבלות צריכים להתמודד עם סטריאוטיפים ודעות קדומות כלפי מוגבלותם ואל מול הנטייה מצד החברה והמשפחה לא להכיר בהם כישויות מיניות.

בהצהרת זכויות מיניות של הארגון הבריאות המינית העולמית בשנת 2014 (Was, 2014), עולה כי מיניות הינה היבט מרכזי באנושיות בני האדם, הבאה לידי ביטוי בכל תחומי החיים: מין, מגדר, זהות ותפקיד, נטייה מינית, ארוטיקה, עונג, אינטימיות ורבייה. הצהרה זו כוללת 14 זכויות המיניות הנוגעות בכל תחומי החיים, כאשר הזכות הראשונה בהצהרה מדגישה כי: "מיניות הינה מקור לעונג, רווחה ושגשוג והיא תורמת להרגשת הגשמה וסיפוק באופן כללי". הארגון אף מדגיש את הזכות לשוויון ולחוסר אפליה "כל אחד ואחת רשאי ליהנות מכל הזכויות המיניות המוצגות בהצהרה זו, בלי הבחנה משום סוג, כגון גזע, רקע עדתי, צבע עור, מין, שפה, דת, דעה בכלל ודעה פוליטית בפרט, רקע חברתי או לאומי, מקום מגורים, רכוש, מקום היוולדות, **מוגבלות**, גיל, לאום, מצב משפחתי, נטייה מינית, זהות וביטוי מגדרי, מצב בריאותי, מצב חברתי וכלכלי, או כל סטטוס אחר.

לפי טפר (Tepper) "עונג הוא הסיפוק המתמיד והאוטנטי אשר גורם לנו להרגיש כבני אדם שלמים". עונג מוסיף משמעות לחיינו, עונג מיני הנו חזק במיוחד בכך, שהוא יכול לגרום לאדם לחוש שהוא חי. עונג מיני יכול לקדם קשר אינטימי. הוא יכול להוסיף לתחושת השייכות לעולם או אחד לשני. הוא יכול לרפא תחושה של בדידות רגשית שכל כך הרבה מאתנו חשים (Tepper, 2000).

עד השנים האחרונות רווחה בקרב רבים ההתייחסות לאדם עם מוגבלות ובמיוחד לאנשים עם מוגבלות שכלית התפתחותית כאל יצור ללא גיל וללא מין. לרב ההתעניינות הציבורית והמקצועית התמקדה בקשר שבין מוגבלות לבין מצבי סיכון, פגיעה וניצול. מיניות בקרב אנשים עם מוגבלות, נחשבו לא פעם לטאבו. רגשות אישיים או אמונות דתיות של המטפלים העיקריים (צוות טיפולי או בני משפחה) האפילו על הצורך לספק מידע מדויק ונגיש לבני חסותם (Seery & Allen, 2007). לעתים קרובות האחראים והמטפלים נטו לדכא סימני מיניות ולהימנע מלדבר על כך, או לחלופין למסור מידע מיני מוטעה. כמו כן, עלה כי מטפלים עיקריים העלו חשש כי הדרכה בנושאים מיניים עלולה להפנות אליהם עצמם האשמות באשר להתעללות מינית או להוביל את בני חסותם לעיסוק בפעילות מינית (Gomez, 2009) מתוך: פרלמן ואחרים, 2016).

בשנים האחרונות, עם התפתחות הידע המקצועי בתחום וההכרה בזכויות הפרט החלה התעניינות ציבורית והבנה כי לאנשים עם מוגבלות שכלית התפתחותית רצונות וצרכים גם בתחום זה. **אך מה לגבי הזכות לעונג?** לנקודה חשובה זו לא הייתה התייחסות. גם ב"אמנה בדבר זכויותיהם של אנשים עם מוגבלות" ישנה התייחסות לנושא המיניות בסעיף הבריאות בלבד. סעיף 25: "מדינות שהן צדדים מכירות בכך שלאנשים עם מוגבלויות הזכות ליהנות מרמת הבריאות הגבוהה ביותר האפשרית, ללא הפליה בשל מוגבלותם. מדינות שהן צדדים תנקוטנה את כל האמצעים ההולמים כדי להבטיח לאנשים עם מוגבלויות גישה לשירותי בריאות שהם תלויי-מגדר, לרבות שיקום בריאותי. בפרט, מדינות שהן צדדים: (א) תספקנה לאנשים עם מוגבלויות מגוון, איכות ורמה של טיפול ושל תוכניות רפואיות שהן בחינם או שוות לכל נפש, זהים לאלה הניתנים לאחרים, לרבות **בתחום הבריאות המינית** והפוריות, ובתוכניות בריאות הציבור מבוססי-אוכלוסיה". בריאות מינית תושג, אך מה בקשר להשגת עונג מיני? אנו רואות כי גם באמנה בדבר זכויות, השיח על עונג מיני הוא שיח נעלם.

זכויות מיניות הן חלק מזכויות היסוד של הפרט: מסגרות המטפלות באנשים עם מוגבלות, חשוב כי תפעלנה בהתאם לעיקרון בו מושמת התפיסה כי מוגבלות אינה מהווה חסם למימוש מיניות בריאה ויצירת קשרים חברתיים וזוגיים (פרנק, 2021).

כדי שהאדם יפיק הנאה מרבית ממערכת יחסים הכוללת יחסים מיניים יש לנו כחברה תפקיד משמעותי. אדם עם מוגבלות לא תמיד מקשר בין הזכות לחיי מין לעונג. היעדר חינוך מיני ו/או תכניות לחינוך מיני המכוונות רק לצורך הגנה על האדם ללא הדגשת היפה והמענג, חוטאות לא פעם למטרה לשמן הן פועלות. תכלית החינוך המיני היא לסייע לאנשים עם מוגבלות להביע ולחוות מיניות באופן חיובי ובריא, באמצעות לימוד נושאים כגון: קבלת החלטות, מתן הסכמה לקיום יחסים, הבעה עצמית ותפישת הדדיות, הזכות להנאה ועונג אישי וזוגי. אנו סבורות כי הדרכות צוות (באופן קבוע) וליווי מקצועי והדרכתי לבני משפחה, הם המפתח להנעת תהליכים מערכתיים למען קידום הזכות למיניות והשגת תחושת חיים מיטיבה הכוללת גם את הזכות למימוש הזכות למיניות.

מה חשוב כי נעשה?

ברמת הפרט

- עלינו לבחון ולהיות מודעים היכן עובר הקו שבין תנאים מגבילים לתנאים מאפשרים. יצירת שיח פתוח ומותאם בנושא, לרבות מתן תנאים פיזיים, יאפשר קשר חברי לרבות קשר אינטימי מותאם לצרכיו של האדם, רצונותיו, יכולותיו וערכיו התרבותיים. קשר בו גם לעונג המיני יש מקום ומשמעות.
- חשוב כי נתייחס לעמדות אנשי צוות ו/או מטפלים עיקריים ונאפשר הדרכה קבועה בנושא זה.

ברמת המערכת

- חשוב שנאפשר שיח פתוח בנושאים הקשורים לתחום המיני.
- חשוב כי בבין שהצורך להגנה הוא חשוב, אך שיח המתמקד רק בכך, עלול להוות תנאי מגביל ולהוביל להיעדר שיח פתוח על הזכות לעונג.
- חשוב כי נכבד וגם נטמיע, בקרב אנשים עם מוגבלות את ההבנה כי הם שווים זכויות והזדמנויות וראויים לאהבה, לקשרים חבריים וזוגיים, ולקיום מערכת יחסים כולל יחסי מין המושתתים על כבוד, רצון, הסכמה יחד עם הזכות לעונג.
- חשוב כי נפעל לקידום הזכות להקלה על בעיות אורגניות הפוגעות ומעכבות מיניות ו/או עונג, באמצעות אנשי המקצוע המוסמכים לכך בלבד.
- חשוב כי נפעל לקידום הזכות להיות חופשי ממידע לא נכון, מיתוסים, אמונות טפלות או פקטורים אחרים המערבים את התגובה המינית.
- חשוב כי נכיר בעובדה כי לאנשים עם מוגבלות יש אפשרות לסנגור עצמי גם בתחום המיני ורצונותיהם ובחירתם האישית היא הקובעת.
- חשוב כי נעודד אנשים להכיר את גופם ולכבדו ולדרוש, שגם האחרים יכבדו את גופם ואת רצונותיהם.
- חשוב כי המסגרת תאפשר לאדם סביבה מוגנת ומכבדת ותוודא כי לכל אדם קיים מרחב אישי וזמן פרטי לצורך פעילויות שונות, ביניהן מפגש אינטימי ופעילות מינית, בהתאם לנורמות חברתיות ותרבותיות מקובלות ובהתאם לכללי המסגרת.

מקורות:

[/https://www.kshalem.org.il/knowledge](https://www.kshalem.org.il/knowledge)

פרלמן, א., רוזנר, (2016) הערכת אפקטיביות של ייעוץ, חינוך וטיפול בתחום המיני-חברתי, בקרב אוכלוסיית האגף לטיפול באדם עם מוגבלות שכלית-התפתחותית, האגודה לבריאות הציבור אוניברסיטת בר אילן.

פרנק, ע. (2021) תחום מיני חברתי דגשים והנחיות, מינהל מוגבלויות משרד הרווחה והשירותים החברתיים. [/https://www.kshalem.org.il](https://www.kshalem.org.il)

קאי צדוק. א (2019) סקירות ספרות עבור משרד הרווחה בנושא: קידום בריאות מינית ומניעת פגיעות מיניות בקרב מתבגרים/ות וצעירים/ות המחלקה לעבודה סוציאלית המרכז האקדמי רופין. ירושלים, אלול תשע"ט, ספטמבר 2019

Allen, M., & Seery, D. (2007). The Current Status of Sex Education Practice For People with an Intellectual Disability in Ireland. The Sexual Health Centre Commissioned .by Irish Sex Education Network

Cheng, R. P. (2009). Sociological theories of disability, gender and sexuality: A review of the literature. *Journal of human behavior in the social environment*, 19, 112–122.

Tepper M. S. (2000). The Missing Discourse of Pleasure. *Sexuality and Disability*, Vol-18 (4), 283-290.

World Association for Sexual Health (2014). Declaration of Sexual Rights. <https://worldsexualhealth.net/wp-content/uploads/2013/08/Declaration-of-Sexual-Rights-2014-plain-text.pdf>